

1956 októbere egy csángó fiú szemével

Moldvában, a Bákó-megyei Lábnik községben születtem. Szüleim 1947. február elején sok más családdal együtt elhagyták szülőföldjüket és eléggé kalandos körülmények között áttelepültek Magyarországra, a Baranya-megyei Egyházaskozár községbe. 1948 szeptemberében kezdtem az általános iskolát és 1956 nyarán fejeztem be. Viszonylag jó tanuló voltam, ezért a tanítóim arra bíztatták szüleimet, hogy engedjenek tovább tanulni. Ekkor már heten voltunk testvérek, Magyarországon még három leánytestvérem született. Én is szerettem volna tanulni, de tudtam, hogy ez szinte lehetetlen, mert a tanuláshoz szükséges tanszereket, kollégiumi díjat és egyéb kiadásokat nem tudjuk kifizetni. Apám tsz-tag volt, keresetéből nem futotta volna.

A II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskola

1955 őszén, amikor a nyolcadik osztályt kezdtem, kezembe került egy 36 oldalas „Tájékoztató a II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskoláról” című kiadvány, ami ismertette az iskola célját, feladatát és bemutatta a mindennapi életét. Engem elsőként a tájékoztató fűzetnek az a része fogott meg, amelyik így szól: „A növendékek tanulása teljesen díjmentes. Teljes ellátásukat, alsó és felső ruházatukat Néphadseregünk biztosítja. Minden tanuló megkapja a számára szükséges tankönyveket, fűzeteket, tolltollat, írószereket, és zsebpénzt is kap.”

Amikor szüleimnek előálltam kéréssel, és megmutattam, hogy milyen feltételek mellett lehet tanulni, nem elleneztek a szándékomat. Osztályfőnököm, Márton Sándor tanár bácsi nagy segítségemre volt a szükséges jelentkezési lap kitöltésében, 1956 tavaszán elkísért Mátyásföldre a felvételi vizsgára és a továbbiakban is figyelemmel kísérte utamat.

Felvettek a katonai középiskolába és augusztus 1-ig megkaptam az értesítést, hogy 1956. augusztus 14-én 9 órára vonuljak be az iskolára. De hát milyen iskola volt az, ahova engem felvettek? Erről valójában csak napjainkban szereztem tudomást. Kezembe került egy írásos anyag, ami az iskola megalakulásától, 1953-tól a megszűnéséig, 1958-ig végig kíséri az eseményeket. Az iskola volt növendéke dr. Kiss Géza ezredes doktori értekezést írt „A II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskola története a tisztképzés szolgálatában” címmel. Ebben találtam a következőket: „Az MDP Központi Vezetősége és a Minisztertanács határozata alapján 1953. június 8-án megalakult a „II. Rákóczi Ferenc” Katonai Középiskola.”

„Az iskola feladata és célja, hogy az itt tanuló növendékeknek a legjobb középiskolai végzettséget adja, művel, sokoldalúan képzett, kulturált ifjakká nevelje őket. Fejlessze ki bennük a katonai hivatás iránti szeretetet és készítse elő őket Néphadseregünk fegyvernemi tisztképző iskoláira való felvételre.”

„Az iskola az általános gimnázium reálgozatának tervét követte és tankönyveit használta. A szorgalmi időszak megkezdett a gimnázium tanulmányi rendjével. A IV. évfolyam elvégzése után a növendékek érettségi vizsgát tettek, majd ezt követően kerültek – kötelezően – a fegyvernemi tisztképző iskolákba. Az itt szerzett érettségi bizonyítvány minden tekintetben egyenlő és teljes jogú volt az általános gimnáziumban szerzettel. A növendékek tanulása ingyenes volt. Teljes ellátásukat, alsó és felső ruházatukat a Magyar Néphadsereg biztosította. Minden tanuló megkapta a számára szükséges tankönyveket, fűzeteket, tolltollat, írószereket és zsebpénzt. A tanév folyamán, a tanítási szünetek azonosak voltak a többi középiskoláéval. Ezeket a növendékek otthon töltötték. A jól tanuló és kifogástalan magatartású növendékek havonta egyszer 32 órás eltávozást, valamint egy vasárnapi kimenőt kaptak. Ugyan csak havonként egy vasárnap délután a szülők látogathatták meg a növendékeket.”

„A növendékek az iskolában katonai nevelést kaptak. Feladatuk volt, hogy az iskolában eltöltött négy év alatt a tanulás mellett a legalapvetőbb katonai ismereteket elsajátítsák, testben és lélekben megedződjenek s alkalmassá váljanak néphadseregünk tisztképző iskoláira való felvételre.”

„A bevonulás napján a növendékek egyenruhát kaptak és ettől kezdve fegyelmüket és magatartásukat a Magyar Néphadsereg szabályzatai határozták meg. A növendékek századokra, szakaszokra, tantermi osztályokra voltak osztva. Minden osztály élén nevelőtiszt állt, aki

katonailag képzett és pedagógiai tapasztalatokkal rendelkezett. A növendékek megtanulták a katonás, fegyverezett magatartást, udvariasságot, belső rendet és tisztaságot.”

Amiről nem tudtam, de ezek szerint így volt: „Az iskolai jelentkezés után összeállították a jelöltek névsorát, majd azt egyeztették a megyei tanácsok oktatási osztályvezetőivel. Azok javaslata alapján a jelentkezők kitöltötték a felvételi kérelmet, amelyet az iskola igazgatója továbbított a Honvédelmi Minisztériumba. A válogatás után a tanintézeti Csoportfőnökség engedélyével az iskolaparancsnok levélben tájékoztatta a pályázót a felvételi vizsga idejéről és helyéről. A felvételit és az orvosi vizsgálatot minden év április hónapjában hajtották végre. A pályázók létszáma kezdetben 1400–1500 fő volt a felvehető 200 helyre... A jelentkezés időpontjában az előző tanévvégi és a folyó tanév félévi eredményei voltak a mérvadóak. A jelentkezők orvosi vizsgán vettek részt, majd felvételi vizsgát tettek magyarból, matematikából (írásbeli és szóbeli) és testnevelésből.

„A felvételi további feltételei voltak még: a szülők és a növendékjelöltek politikai, erkölcsi megbízhatósága, a szülők beleegyezése, (a fegyvernemi tisztképző iskolára is), a növendékjelölt önkéntes jelentkezése.”

„A Rákóczi iskolára történő jelentkezés feltétele nem volt származáshoz kötve. Minden fiatal pályázhatott a felvételi előírásoknak megfelelően. Fontos kritérium volt azonban az, hogy a szülők és a növendékjelölt politikailag és erkölcsileg megbízható legyen.”

Mindezek ismerete nélkül vonultam be 1956. augusztus 14-én Mátyásfüldre, a katonai középiskolába. Apám újra csak a Márton Sándort kérte meg, hogy kísérjen el. Szegény apám, bár igen elfoglalt ember volt, de azt hiszem azért kérte a Mártont, hogy kísérjen el, mert ő nem ismerte volna ki magát Budapesten. Ahogy megérkeztünk, a tanár úr közölte az ügyeleti szolgáltnál, hogy bevonultam, elköszöntünk egymástól, és én a többi gyerekekkel együtt mentem, ahova irányítottak. Újabb orvosi vizsgálat, hajnyírás kopaszra, fürdés, egyenruha, sportruha, egyéb felszerelés felvételezése. Bevezettek a hálóterembe, ahol mindenkinek megmutatták az ágyát, szekrényét és azt is, hogy mit hova kell elrakni. A bevonulástól kezdve szeptember 1-ig karanténban voltunk, ami azt jelentette, hogy két hétig igen szoros felügyelet alatt tartottak minket. Megtanítottak velünk minden olyan fogást, ami szükséges volt az ágy bevetéséhez, a szekrényrend, a szobarend kialakításához. Próbaidő volt ez. Növendékjelöltnek szólítottak minket, a piros vállapokat nem tehettük fel. Aki ezt a két hetet kibírta, maradhatott, aki nem az elment, többé nem láttuk. A felsőbb évfolyamosok még a balatoni táborban voltak és csak a hónap végén jöttek vissza.

Szeptember 1-én ünnepélyes tanévnyitóval kezdetét vette az 1956–57-es tanév. Megkaptuk a vállapjainkat és ettől kezdve hivatalosan is növendéknek számítottunk. Az évfolyamunkon A–H-ig nyolc növendéki osztály volt, osztályonként 20 fő körüli létszámmal. Egy átlagos napunk a következőképpen alakult. Reggel hat órakor ébresztő, felöltözés az évszaknak megfelelően (nyáron félmeztelen átmeneti időszakban, télen trikóban, ingben, vagy ingblúzban), sorakozó, levonulás az épületből, reggeli torna fél hétig az udvaron, felvonulás a körletbe, tisztálkodás, ágybevetés, körlettakarítás. Hét órakor sorakozó, nótaszóval irány az étkezdébe, reggeli fél nyolcig, utána sorakozó, nótaszóval irány a tanterem. Nyolctól tizenhárom óráig tanórák, majd sorakozó, nótaszóval az étkezdébe, ebéd. Ebéd után fél óra pihenő, majd újra vissza a tanterembe, ahol két órától este hatig kötelező egyéni tanulás. Ismét sorakozó, nótaszóval az étkezdébe, vacsora, utána zárt rendben, nótaszóval a körletbe. Szabadidő csak vacsora után fél nyolctól kilenc óráig volt. Kilenc órakor sorakozó, létszámmellenőrzés, parancski-hirdetés, levélkiosztás, majd tíz óráig tisztálkodás, körlettakarítás és tíz órakor villanyoltás, takarodó. Ilyen szoros napirend mellett nem értünk rá nyavalyogni, azon búsulni, hogy mi van a szüleinkkel, családjainkkal. Pihenőnap csak vasárnap volt, hétkor keltünk, nem volt reggeli torna, nem volt tanítás. Ilyenkor olvastunk, moziba mentünk, sportoltunk, vagy a nevelőtisztek valamilyen elfoglaltságot szerveztek a részünkre.

Az iskolának válogatott tanári gárdája volt, nagy tudású emberek. A színvonal igen magas volt, de hát nem is lehetett más, miniszterek, magas rangú katonák, ávósok és egyéb magas beosztású emberek gyerekei voltak a növendékek között. Nekem az Egyházaskozárról hozott matematikai, fizikai, kémiai, biológiai ismereteim igen szerények voltak a városból jöttekhez képest. Az elején nagyon nehezen ment ezeknek a tantárgyaknak a tanulása. Tanultam én szorgalmasan, de hát kevés volt csak a szorgalom. Elég sok elégtelen összegyűlt már a máso-

Budapest Mátyásföld 1956. szeptember. Az I/D osztály. A hátsó sorban jobbról a második a szerző.

dik hónap közepére. Örök élményem marad az a biológiai óra, amelyiken a hosszútávfutó Kovács tanár elvtárs a biológia feleletem értékelésére a tanári asztalból előhúzott egy nagy tökört és azt mondta, ennyit ér a feleletem. Így jött el október 23-a, ami a megszokott addigi életünket teljesen felborította.

Iskolám az 1956-os forradalomban

Azon a keddi napon minden úgy kezdődött, mint a többi napokon. Zárt világunkba a városban folyó események, az emberek hangulata csak áttételesen jutott el. Azt tudtuk, hogy október 6-án Rajkék temetésén nagyon sokan részt vettek. A növendékek közül a felsőbb évfolyamosok közül jónéhányan ott voltak a temetésen. Olvastuk az akkori DISZ lapját, a Szabad Ifjúságot, benne a rendszert bíráló cikkeket, tehát tudtuk, hogy valami van a levegőben. Délutánig minden ment a maga rendjén, ültünk a tanteremben egy negyedéves növendék, Mag Pál felügyelete mellett tanultunk, készültünk a másnapra. Közben egyenként elmentünk a fotóműhelybe, ahol igazolványképet csináltak rólunk. Három és négy óra között belépett a tanterembe a felügyelő egyik osztálytársa és tőle tudtuk meg a hírt, hogy a városban tüntetés van és a III. és IV. évfolyamos hallgatók is csatlakoznak a tüntető ifjúsághoz. Azt, hogy mi történt pontosan azon a napon és a további napokban csak az említett írásból tudtam meg. E szerint október 23-án délután az egyéni tanulás hosszú szünetében az iskolába is bekerült a Szabad Ifjúság rendkívüli kiadása, amiből a növendékek tudomást szereztek az eseményekről, ennek hatására ki akartak menni az iskolából, hogy csatlakozzanak a tüntetőkhöz. A felsőbb évfolyamos növendékeket követelésükre kiengedték a városba úgy, hogy zárt rendben kivonultak a HÉV-hez, azzal bementek a Keleti pályaudvarhoz és onnan ugyancsak zárt rendben a Sztálin-szoborhoz. Végignézték a szobor ledöntését, majd a Rákóczi úton elindultak a rádióhoz, de az iskola vezetése közbelépett, és a növendékoszlopot visszavezették az iskolába. A késő délutáni órákban a visszahagyott I. és II. évfolyamosok, tehát a mi évfolyamunk is a kapunál gyülekezett, hogy mi is az utcára vonulunk, de az iskolaparancsnok egyik helyettesének határozott fellépése ezt megakadályozta. "Mérgünkben" Kossuth- és negyven-

nyolcas nótákat énekelve zárt rendben elmentünk vacsorázni, majd este rendes időben végrehajtottuk a takarodót.

Nemrégiben kezembe került egy 1957. január 4-én készült jegyzőkönyv, amit az iskola négy tisztjéből (a parancsnok katonai helyettese, politikai helyettese és két nevelő tisztje) álló bizottság készített „A II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskola magatartása 1956. okt. 23-tól napjainkig” címmel. A jegyzőkönyvből kiemelt napi események jól érzékeltetik az akkor történeteket. Mint említettem, ezekről mi elsőévesek szinte semmit sem tudtunk.

„A helyzet október 23-án:

A parancsnokság és a pártszervezet 23-án délben rendkívüli taggyűlést hívott össze. Napirendjén egyetlen kérdés szerepelt – a jelen politikai helyzet. A nagy számú felszólalás a következő követeléseket ölelte fel:

- A lengyel példa üdvözlése.
- Nyílt tárgyalás Farkas Mihály társai ügyében.
- Nagy Imrét a vezetésbe, a legmagasabb szinten.
- A hibák nyílt feltárását a Párt Központi Vezetőség és a kormány részéről.
- Demokratizmusunk kibontakozását gátló vezetők félreállítását.
- Szovjetunióval egyenlőségen alapuló tárgyalásokat – vonják ki a csapatokat.
- A jövőendő tisztek főiskolai fokon való képzését.
- Állítsák vissza hagyományaink megbecsülését (egyenruha, „Bajtárs!” megszólítás stb.).

A taggyűlés közben hírek érkeztek, hogy az egyetemi ifjúság délután tüntetésre készül. Újabb hír: Piros belügyminiszter a tüntetést betiltotta. A taggyűlés tiltakozik.

Október 24-én reggel, amikor felkeltünk, kinéztünk az ablakon, csak azt láttuk, hogy igen nagy köd van, és a negyedéves növendékek párosával – az egyiknél dobtáras géppisztoly, a másiknál feltűzött szuronyos puská – járőröznek a laktanya kerítésén belül. Az iskola polgári őrsége az éjszaka folyamán otthagya az iskolát, más nem volt, aki védeni tudta volna az iskolát, csak a növendékek.

Október 24. és november 4. közötti napok szinte egybefolytak az emlékezetemben. Arra emlékszem, hogy 24-én reggel, amikor lementünk az étkezdébe, csak teát kaptunk, mert az események miatt a kenyér nem érkezett meg. Csak valamikor 11 óra körül kaptuk meg a kenyeret. Ézután az ellátás akadozott. A környékbeliek tudták, hogy az iskolán gyalogsági fegyverek vannak, ezért többször több csoport megjelent a kapunál és követelték a fegyverek kiadását. Bennünket első és másod évfolyamosokat a napos tiszttel vezetésével minden alkalommal leparancsoltak az épület alatti óvóhelyre, és addig nem engedtek fel bennünket, amíg a veszély el nem múlt. A környékről gyakran behallatszott a fegyverropogás, ilyenkor az udvarra sem mehettünk ki. Az iskola vezetése csak október 28-án tudott kapcsolatot teremteni a Honvédelmi Minisztériummal, ahonnan azt az utasítást adták, hogy az épületekre ki kell tűzteni a fekete és a címer nélküli nemzeti színű zászlókat. Az, hogy mi legyen a több száz növendékkal, az iskolával, a környéken élő tisztis családokkal, az iskola vezetésére volt bízva. Utólag, felnőtt fejjel visszagondolva az iskola vezetése igen nehéz helyzetben volt. Egyfelől a növendékek egyre gyakrabban követelték, hogy fegyverrel részt vehessenek a harcokban, másfelől ott volt a vállalt kötelezettség, hogy a gyerekek életét megóvják. Minden nap számítani lehetett arra, hogy a lakosság és a növendékek között összetűzésre kerül sor, amit a vezetés mindenáron el akart kerülni. A felfegyverzett másod- és harmadéves növendékek közül az iskola védelmi feladatán kívül sokan részt vettek a különböző objektumok védelmében is.

A szovjet támadás

Nagy Imre miniszterelnök a rádióban azt kiáltotta világgá, hogy „...csapataink harcban állnak...”, 1956. november 4-én a magyar hadsereg ugyanakkor tűzszüneti parancsot kapott!

Vasárnap reggel öt óra körül volt. A szolgálat riasztott bennünket, összehajtottuk a háztáskát, a körletben vártunk a további parancsra. Emlékszem, néhány sorkatona volt a száznál, akik megmutatták, hogy kell szabályosan összetekerni a sátorlapot, a pokrócot és rákötni a háztáskára. A rádióból hallottuk Nagy Imre beszédét. Vártunk, elérkezett a reggeli ideje, megreggeliztünk. Vártunk. Jött az ebéd ideje, ebédeltünk. Vártunk tovább. Hálókörletünk ablakai az akkori Marx utcára néztek, ezen az úton lehetett eljutni a Mátyásföldi repülőtérre is. Úgy

két és három óra között egyszer csak azt láttuk, hogy az utcán a repülőtér felé vezető irányba szovjet harckocsik vonulnak. Mindegyik harckocsi tornyában állt egy orosz katona. Mi integettünk nekik az ablakból, ők visszaintegettek. Majd azt láttuk, hogy megáll egy harckocsi velünk szemben, felénk fordul, a katona eltűnt a toronyból, a harckocsi ágyúja pedig célba veszi az épületünket. Ekkor már nem integettünk. Mi történt? Egy szovjet páncélos alakulat körülvette az iskolát. Egy harckocsi, egy páncélautó és egy teherautó félretolva a gépkocsi kijáráshoz emelt torlaszt benyomult az iskolaudvarra. Az alakulat parancsnoka pedig néhányadmagával fehér zászlóval bevonult a parancsnoki épületbe és ultimátumszerűen elrendelte az iskolában lévő valamennyi fegyver és lőszer átadását. A felfegyverzett növendékeknek és a tiszteknek az udvarra, a teherautóhoz kellett hordani a fegyvereiket, majd 45 percet engedélyezett arra, hogy a 600 főnyi növendéki, a tiszt és polgári állomány az iskola elhagyására a kapunál felsorakozzon.

Filmbe illő ennek a 45 percnak a története. A tisztjeink a szolgálatokon keresztül azonnal elrendelték az épület folyosóján a sorakozót. Kihírdették, hogy el kell hagyni az iskolát. Mi örömjongásba törtünk ki, mert végre hazamehetünk. A tiszték lehűtöttek bennünket, amikor közölték ne nagyon örüljünk, mert a városban harcok folynak, a városi tömegközlekedés nem működik, a vonatok nem járnak. Ekkor megszeppentünk. Közben kiosztották a növendéki igazolványunkat, egy kis piros könyvecskét, amiben nem volt kép, mert azok a fényképek, amiket október 23-án délután csináltak rólunk, nem készültek el. Ezért bele kellett írni mind a kétszáz növendék igazolványába, hogy fénykép nélkül érvényes. Ezenkívül mindenki részére *Nemzetőr igazolványt* is állítottak ki. Mindezt 45 perc alatt! Miután kiosztották az igazolványokat, rohanás a körletbe, összekapkodtunk ezt-azt, ki, amit fontosnak tartott és sietünk a kapuhoz, mert a megszabott idő hamarosan lejárt. Mit tudtam tenni? Berohantam én is körletbe, előkaptam a nagy bőröndömet, beledobáltam a kimenő ruhámat, félcipőmet, tisztálkodó eszközöket, és ami nagyon fontos, az addig kapott leveleket és azt a néhány fényképet, ami az iskolán töltött idő alatt készült. A többi holmim mind ottmaradt. Közben azon járt az eszem, most merre menjek? Nekem ahhoz, hogy haza tudjak menni, a pesti oldalról, Mátyásföldről a városon keresztül el kell jutnom a Déli pályaudvarra. A harcok miatt hogy jutok én oda? Már mentünk a kapuhoz, amikor az egyik osztálytársamat, Tóth Miklóst arra kértem, hogy velem mehessek. Tudtam, hogy Veregyházán laknak a szülei, arrafelé ki lehet menni a városból. Szerencsémre azt mondta, jól van, gyere. Ő nem hozott magával bőröndöt, csak néhány holmi volt nála, azt bele tette az én bőröndömbe és a kapuhoz már együtt érkeztünk.

Menekülés a városból

Novemberben hamar sötétedik. Már elmúlhatott négy óra, amire mindenki a kapunál volt. Az iskola parancsnoka Oláh István alezredes valami emelvényre felállva néhány szót szőtt hozzánk, aminek az volt a lényege, hogy mindenki igyekezzen épségben hazajutni a szüleihez és majd a sajtóból, és a rádióból megtudhatjuk, mikor kezdődik újra az iskola. Elég siralmasan néztünk ki. Sokan hiányos öltözetben, élelmiszer nélkül, sebtében összekapkodott csomagokkal, elkeseredett hangulatban hallgattuk a parancsnok beszédét. A harckocsikból kiszálltak a szovjet katonák, egyik-másiknak az oldalán ott lógott fatokban a háborús filmekből ismert hosszú csövű Mauser pisztoly, átkutatták csomagjainkat, azzal az indokkal, hogy nem visz-e magával valaki valamilyen fegyvert. A zsebeket is átkutatták, közben pénztárcákat, karórákat, fényképezőgépeket vettek el a növendékektől, ami miatt nagy volt a felzúdulás, de hát a fegyver az ő kezükben volt. Miután átvizsgálták a csomagokat, a szovjet parancsnok elrendelte, hogy az iskolát mindenki azonnal hagyja el. Hiába kérte az iskola parancsnoka, hogy a veszélyes állapotra való tekintettel legalább a vidéken lakó növendékek éjszakára az iskolán maradhassanak, ettől a szovjet parancsnok mereven elzárkózott. Annyit azonban megtehettek, hogy egy tiszt vezetésével a növendékek egy csoportja teherautón elindulhatott Szolnok felé, egy másik csoport pedig Debrecen felé. Az éjszakát többszáz növendék a jóléltű környékbeli családoknál töltötte. Ebben az időben éppen, hogy csak betöltöttem a 14. évet.

Amikor kinyitották a kaput, kiönlöttünk az utcára, a bizonytalanságba. Miklóssal mi is elindultunk Veregyházára. Ahogy kiértünk a Gödöllő felé vezető 3-as főútra, Cinkota felé haladva a Szilas-patak völgyéhez közeledve a lejtős útszakaszon két oldalt ott álltak még a páncéltörő üteg ágyúi. Néhánynak a csöve szétnyílván a szándékos rongálástól, a lőszer

szétszóródva, és egy árva lélek nem volt sehol. Valószínű, hogy betartották a tűzszüneti parancsot, de nem akarták, hogy az ágyúk épségben a szovjetek kezébe kerüljenek.

Az út egy darabig a Gödöllőre menő HÉV-sínekkel párhuzamosan haladt. A dög nehéz bőröndöt felváltva cipeltük. Utolért bennünket egy vasutas, biciklivel jött, Kistarcsára tartott. Leszállt a bicikliről, megengedte, hogy a bőröndöt rátegyük a vázra és folytattuk utunkat. Közben elmesélte, hogy látta égni a parlament épületét, és hogy oroszok vannak mindenfelé. Közben már besötétedett, és ahogy körbe néztünk, a látóhatár szélén látható volt a háborús filmekből ismert fényvillanás. Olyan volt, mint mikor nyári villámláskor sötétben villog az ég alja. A szovjetek lőtték a fővárost, a torkolattüzek és a becsapódások fényei látszódtak. Kerepesre érve a falu közepén civil- és katonaruhás fegyveresek állítottak meg minket. Az egyenruhánkról látták, hogy kik vagyunk, ajánlották, hogy álljunk közéjük, fegyvert is adnak, de mi haza akartunk menni. Ekkor ért utol bennünket egy teherautó, amelyiken Debrecen felé tartó növendékek utaztak. Mi is felkapszkodtunk a kocsira és néhány kilométeren velük mentünk, aztán a gödöllői hírhedt „Patkó-kanyarnál” leszálltunk és gyalog, mezei utakon az éjszakai sötétben folytattuk utunkat Vereseyházára. Tíz órára értünk oda.

Itt kell elmondanom, hogy október 23-tól november 4-ig végig Pesten voltam, de szerencsémre legyen mondva ez alatt az idő alatt egyetlen halottat sem láttam, pedig ekkor száz számmra haltak az emberek a pesti utcákon. A Tóth-család nagyon kedvesen fogadott, megosztották velem, amijük volt. November 26-ig náluk töltöttem az időt. Már november 6-án vagy 7-én táviratot adtam fel apáméknak, hogy hol vagyok, mi van velem, és ahogy a helyzet lehetővé teszi, hazamegyek. Én megnyugodtam, hogy értesíttem a szüleimet. Eddig nem hallottam felőlük semmit, és ők sem tudták, hogy mi van velem.

Sikeres hazatérésem

November 25-én Katalin napja vasárnapra esett, Vereseyházán búcsú volt. A háziak kérése volt, hogy várjam meg ezt a napot, és csak utána induljak haza. Így aztán 26-án, hétfőn hajnalban elindultam. Megköszöntem a háziaknak, hogy befogadtak, útiköltséget adtak, vonatra ültettek. Miklós elkísért a Nyugati pályaudvarig, onnan gyalog a Margit-hídon át Déli-pályaudvarra. Ekkor láttam a városnak ezt a részét, hogy mennyire tönkre volt lőve. A Margit-híd két oldalán szovjet harcokocsik álltak, a katonák felügyelték a hídon átmenő forgalmat, a villamos még nem járt, de már naponta egy alkalommal kilenc órakor vonatot indítottak a Déliből Pécs felé. Ugyanebben az időben Pécsről is jött egy vonat szembe. Elkészöntem az osztálytársamtól. Dombóvárra az esti órákban érkezett meg a vonatom. Bátaszék felé már elment a vonat, a következő csak reggel indul. Beültem a váróterembe és vártam, hogy reggel legyen. Közben hallottam, hogy a közelemben levő emberek beszélgetnek és arról beszéltek, hogy Mágocsra tartanak, elindulnak gyalog. Kérdeztem őket velük tarthatok-e, Mágocstól már nincs messze Kozár. Végül úgy kilenc óra körül felkerekedtünk, földutakon először Csikóstöttsre, onnan a kövesúton Mágocsra mentünk. Útitársaim még segítettek is cipelni a bőröndömet. Mágocson elkészöntünk és tovább folytattam utamat az éjszakában. Éjfélre hazaérkeztem a szülői házhoz. Mikor bezörgettem az ajtón, anyám jött ki és első kérdése az volt „Apádat hol hagytad?” Értetlenül néztem, mondom, egyedül jöttem, nem tudom hol az apám.

Mi történt? Apám a Márton tanítóval ugyanaznap reggel elindult Budapestre, hogy engem megkeressenek és hazahozzanak. A két vonat valahol Sárbogárd környékén elkerülte egymást. Nem tudtunk egymásról. A távirat, amit még az első napokban küldtem haza, csak hetekkel később, hogy hazaértem jutott el a címzetthez. Megkezdtem a kényszerszabadságomat.

Folytatom az iskolát

Január közepén jártunk, amikor kaptunk egy levelet az iskoláról, hogy újra indul a tanítás, de most már nem Mátyásföldre kell visszamenni, hanem Budára, a Hűvösvölgybe, ahol azelőtt a Petőfi Politikai Akadémia működött. A levelet késve kaptam meg, nem tudom miért vitte a posta először Egyházashetyére, Egyházasrádóca és miért nem egyenesen Egyházaskozárra? Mindegy, végül is megkaptam. Lehet, hogy a rádióba is bemondták, az újságok is megírták, hogy újraindul az iskola, de apámék a rádióból általában a Szabad Európa Rádió

adásait hallgatták, újságot pedig nem járattak. Nem maradhattam tovább. Az meg se fordult a fejembe, hogy nem megyek vissza. Az egyenruha, a többi holmi, amit magammal hoztam nem az enyém volt, azt vissza kellett vinni. De nem csak ezért mentem vissza, hanem tanulni akartam. Apám most már ki tudja hányadszor újra csak a Márton tanító urat kérte meg, hogy kísérjen el. El is jött velem. Amikor kiszálltunk a Déli pályaudvaron, láthattuk a fagyos, januári budapesti utcaképet. A közlekedés még nem állt helyre teljesen. Az emberek sokasága gyalogolt az utcán. Járműforgalom nemigen volt, ha mégis, azok szovjet katonákkal teli teherautók voltak, vagy páncélozott szállító harcjárművek. Ilyenkor az emberek leplezetlen gyűlölettel nézték ezeket a járműveket, halkan különböző megjegyzéseket tettek.

Megkerestük az iskola új helyét, Márton Sándortól elbúcsúztam, és felkísértek abba a körletbe, ahol az osztályom, az I./D osztály helye volt. Örömmel üdvözlöttük egymást, a többiek, akik nem hagyták végleg abba az iskolát, már itt voltak. Én érkeztem a legkésőbb. Néhány nap múlva, február 1-én három hónapos kihagyás után folytatódott a tanítás. Tanáraink többsége is visszajött, de hiányoztak a nevelőtisztek közül is. A mi nevelőtisztünket, Perényi repülőfőhadnagyot sem láttuk többé és néhány osztálytársunk is hiányzott a padból.

Talán szerencsémre azok az osztályzatok, amelyeket október 23-ig kaptam, mind elvesztek. Új osztálykönyvet kellett nyitni, a tanárok sem „emlékeztek” a korábban adott jegyekre. Egyikük elmondta, hogy életét azok a dolgozatok mentették meg, amiket velünk íratott október 23-án és az oktatásukáiban voltak. Mikor másnap az utcán ment egy aknaszilánk eltalálta a táskáját és megakadt a dolgozatokban. Életmentő dolgozatot írtunk akkor.

Laczkó Mihály

Az 1956-os forradalom hatása a Kárpát-medencében

Az 1980-as évekig az iskolákban csak néhány mondatban foglalkoztak az ún. „ellenforradalommal”. Az ifjúságot azzal vezették félre, hogy horthysta katonatisztek, s a régi gyárosok, földbirtokosok akarták a Horthy-korszakot visszahozni.

Azok közé tartozom, akik otthon megkapták a megfelelő tájékoztatást, és gyerekként saját élményeim is voltak, de nagyon sok fiatal csak 1989-ben eszmélt, amikor részt vehetett Nagy Imre és társainak újratemetésén, a Hősök terén. Megdöbbentő hatást tett a jelenlevőkre, amikor a kivégzettek nevét, foglalkozását és életkorát felolvasták. Akkor derült fény az aljas hazugságokra: a felsoroltak többsége egyetemista, szakmunkás, kisdiaák, vagyis „pesti srác” volt. Körülöttem fiatalok álltak, hallottam a reagálásukat, valósággal sokkolták őket az elhangzottak. Akkor kellett volna a fiataloknak igazi történelem órát tartani! Ez volt az első alkalom, amikor az igazsággal találkozhattak.

A 1990-es évektől jelentek meg cikksorozatok, dokumentumfilmek, de jellemző a magyarországi médiaviszonyokra, hogy az MTV még a 40. évforduló alkalmából sem akarta műsorára tűzni Magyar József 56-os dokumentumfilm sorozatát. Abból ugyanis kiderült volna, hogy milyen nyomorban élnek a valamikori hősök. Volt olyan ember, aki még akkor is egy pincelakásban tengődött, mert a saját lakásában az az ávos tiszt lakott, aki elhurcolta onnan.

De arról még ebben az időben sem tudtunk, hogy mi történt az elcsatolt területeken élő magyarság körében.

Az 56-os forradalom 40. évfordulójára jelentette meg az akkori Magyarok Világszövetségének 1956-os Bizottsága a „Magyar 56” című kötetet, amely a magyarországi forradalom és szabadságharc kárpát-medencei hatásait is feldolgozta. Igazi hiányt pótló munka volt ez, s amerre bemutatták, nagy hatással volt az emberekre, hiszen még a tájékozottabbak sem tudtak arról, mi is történt valójában 1956-ban az elcsatolt területeken. Ezeket a dokumentumokat használtam fel, természetesen a teljesség igénye nélkül, a következő összeállításban.